

В. Г. Гримич

Боснія та Герцеговина, Республіка Боснія та Герцеговина (Bosha i Hercegovina)

БОСНІЯ ТА ГЕРЦЕГОВИНА, Республіка Боснія та Герцеговина (Bosha i Hercegovina) – держава, що знаходиться у південно-східній частині Європи на Балканському півострові. Неофіційна назва – Боснія (Б.). Межує на Пн. Зх. з Хорватією, на Сх. – з Сербією, на Пд. – з Чорногорією. Вузьким коридором, перетинаючи тер. Хорватії, виходить до Адріатич. моря. Пл. 51,56 тис. км². Насел. 3,4 млн осіб (2002). Етнічні групи: боснійці (мусульмани) – 44 %, босній. серби (православні) – 32 %, босній хорвати (католики) – 17 % та ін. Держ. мови: хорватська, сербська. Віросповідання: мусульмани (40 %), православні (31 %), католики (15 %), протестанти (4 %), інші (10 %). Столиця – Сараєво (434 тис. осіб). Гол. міста: [Баня-Лука](#) (179 тис. осіб), Мостар, Тузла, Зениця. Держ. устрій – парламент. республіка. У вільному обігові хорват. куна (у хорват. р-нах), новий югослав. динар (у серб. р-нах).

Тер. сучас. Б. та Г. була заселена з часів палеоліту. В античні часи тут мешкали племена іллірів. Завойовані на поч. 1 тис. римлянами, вони увійшли до складу рим. провінції Далмація. Після занепаду Рим. імперії наприкінці 5 ст. тер. Б. та Г. захопили племена остготів, а на поч. 6 ст. вона увійшла до складу Візант. імперії. Згодом на цих землях оселилися слов'ян. племена, які утворили 7–14 ст. феод. князівство. Вперше Б. як самост. політ. утворення згадується в серед. 10 ст. у кн. Костянтина Багрянородного «Про урядування державою». Недовге перебування під владою Візантії, згодом Сербії, і поширення у 12 ст. впливів Угорщини не здатні були зупинити подальшого утвердження державниц. процесів. Найвищого розвитку Б. досягла за часів правління короля Твртка I (1353–91), який поширив свою владу на значну частину серб. та хорват. етніч. територій і 1390 титулував себе «королем Рашки (Сербії), Б., Далмації, Хорватії та Примор'я». Бл. 1454 пд.-зх. частина країни отримала назву Герцеговина. 1463–1878 Б. перебувала під владою Осман. імперії. Від 1878 – у складі Австро-Угорщини. 1908 імператор Франц-Йосиф проголосив анексію Б., яка через 10 р., унаслідок розпаду Австро-Угор. імперії, увійшла до складу новоутвореного Королівства сербів, хорватів та словенців (1929–40 – Королівство

Югославія). Під час 2-ї світової війни ці землі окуповані нім.-фашист. військами. Після війни Б. – у складі Хорватії. У цей період на тер. Б., як і у всій Югославії, розгортається нар.-визв. боротьба. 1944 Б. та Г. проголошено однією з 6-ти республік федератив. Югославії. 1991 Б. та Г. отримала статус незалеж. держави. Як наслідок, націонал-радикали з серб. анклавів Б. оголосили 1992 про створення на її теренах «Республіки Сербської». Силами колиш. заг.-югослав. війська було розпочато війну проти беззбройної (на той час) Б., внаслідок чого захоплено 70 % її тер. з поліетніч. та переважно босній.-мусульм. населенням. Міжнар. спільнота докладала чимало зусиль для врегулювання конфлікту. На тер. Б. було введено 60-тисяч. контингент інтернац. миротворчих сил, серед них і укр. батальйон. Навесні 1994 була створена Мусульм.-Хорват. Федерація, але воєнні дії тривали й далі. 21 листопада 1995 підписано Дейтон. угоду, що припинила війну. 14 вересня 1996 в країні проведено вибори. Лідери 3-х етніч. спільнот – А. Ізетбегович (босн.), М. Крайшник (серб.), К. Зубак (хорват.) – одержали переважну більшість голосів і склали колективне президентство країни (тричленну президію). Від кожного з етніч. общин було обрано по 15 представників до парламенту (Скупщини). Чергові вибори відбулися 6 жовтня 2002, перемогу здобула мусульм. Партія демократ. розвитку.

Рельєф Б. та Г. переважно гірський, середня вис. бл. 700 м над р. м. Більшість тер. займає Динарське нагір'я. Найбільші ріки: Сава, Дрина, Неретва, Врбас, Босна, Іва. Клімат Пн. Боснії помірно континентальний. У горах клімат гірський, у долині р. Неретва – середземноморський. Середня температура липня від +20 до +22 °С, січня – від –1 до –2 °С. Опадів 600–800 мм на рік, у горах – 1500–2500 мм. Рослин. світ Б. та Г. характеризується перехрещенням 2-х великих флорист. областей – євросибір. і середземноморської. Ростуть дубові ліси; у горах представлена також альпій. рослинність. Фауна: рисі, ласки, олені, лисиці, вовки, ведмеді, муфлони. Корисні копалини: буре вугілля, залізна руда, боксити. Б. та Г. – індустр.-аграрна країна. Госп-во зруйноване внаслідок громадян. війни 1992–95. Обсяг ВВП – 5,8 млн дол. США (1998), на душу населення – 1,720 дол. США (1998). Велике значення має видобування вугілля, залізної та свинцево-цинкової руд, бокситів, виробництво електроенергії. Розвинені чорна металургія, металообробка, верстатобудування, виробництво алюмінію, електротехніка та ін. Вирощують пшеницю, кукурудзу, соняшник, картоплю, оливки, виноград. Тваринництво м'ясо-молочного напрямку, вівчарство. Осн. торг. партнери: Хорватія, Італія, Німеччина, Словенія.

У Сараєво було кілька архіт. пам'яток (мечеті і православні храми), однак під час 2-ї світової війни більшість з них зруйновано або пошкоджено. У м. Баня-Лука зберігся рим. форт і залишки рим. лазень. Найвідоміші діячі культури Б. та Г.: письменники І. Андрич та М. Селімович, кінорежисер Е. Кустуріца, композитор Г. Брегович.

Дипломат. відносини з Україною встановлені 20 грудня 1995, однак зв'язки між країнами мають понад столітню історію. Перші укр. поселення з'явилися на тер. сучас. Б. та Г. у 1890–1913 як результат колонізац. політики Австро-Угорщини. Значну кількість

переселенців становили вихідці з Галичини та частково з Закарпаття – бл. 10 тис. осіб. Осн. місцями проживання українців були повіти Пжнявор, Дервента, Прієдор, Босанська Градішка та Баня-Лука. Тоді ж засн. парафію УГКЦ. 1907 українці вже мали свого ген. вікарія, а через рік Андрей Шептицький відкрив у Камениці монастир для студитів, який діяв до 1922. У 1914 о. Олекса Базюк став апостол. адміністратором у Бані-Луці, однак 1924 адміністрацію було скасовано, а всі греко-катол. єпархії прилучено до Крижевец. єпархії (Заґреб). Цей період характеризується протидією між греко-католиками і православними, провідниками останніх були москвофіли, яких підтримувала серб. влада. У 30–40-х рр. у Б. та Г. розпочинають свою діяльність товариство «Просвіта», низка укр. кооперативів, ощадних кас. Після 2-ї світової війни багато українців були змушені залишити землі Б. та Г., оскільки підпали під репресії за участь в укр. легіоні, що діяв у складі хорват. армії та боротьбу проти серб. «четників» та партизанів під командуванням Й. Тіто. Частина їх поселилася у Сремі та Бачці, інші емігрували до США, Австралії та ін. країн. Наприкінці 40-х – на поч. 50-х рр. відновили діяльність укр. культ.-осв. товариства у Б. та Г. Однак через відсутність в українців керів. центру та заборону уряду укр. священникам проводити культурну роботу громад.-культурне життя українців Б. та Г. було слабо організоване. Нині українці проживають в основному в Сербії (одній з двох республік Б.), їх налічується бл. 3,5 тис. осіб. Мешкають вони в декількох селах, але громади існують лише у містах Пжнявор та Баня-Лука. Як і понад 100 р. тому центром діяльності багатьох громад є УГКЦ. Розвиток громад.-культур. життя українців Б. ускладнюється питанням самоідентифікації русинів, які мають розвинену етнічну самосвідомість, однак майже не володіють українською мовою. Більшість з них спілкується сербською, хоч декламують та співають українською. У Пжняворі засн. Укр. асоц. «Світ культури» та Культурно-просвітне товариство ім. Т. Шевченка, у Бані-Луці – Культурно-просвітню спілку українців ім. Т. Шевченка (має 6 філій в ін. укр. поселеннях у Б.). Асоц. «Світ культури» видає «Вісник», а Культурно-просвітня спілка українців – г. «Солов'їна мова». Укр. громада в Пжняворі має свій Центр культури з музеєм та б-кою. Нині проводиться робота зі створення аналог. центру у Бані-Луці.

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Боснія та Герцеґовина, Республіка Боснія та Герцеґовина (Bosha i Hersegovina) / В. Г. Гримич // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2004. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-37419>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).